

ESIMESE OSAKOND

ANDREYEV vs. EESTI
(kaebus nr 48132/07)

KOHTUOTSUS

STRASBOURG
22. november 2011

*Käesolev kohtuotsus jõustub konventsiooni artikli 44 lõikes 2 sätestatud tingimustel.
Kohtuotsust võidakse keeliliselt toimetada.*

Kohtuasjas Andreyev vs. Eesti,

Euroopa Inimõiguste Kohus (esimene osakond) kojana, kuhu kuuluvad:

esimees Nina Vajić,

kohtunikud Anatoly Kovler,

Khanlar Hajiyeu,

Mirjana Lazarova Trajkovska,

Julia Laffranque,

Linos-Alexandre Sicilianos,

Erik Møse

ja *osakonnasekretäri asetäitja* André Wampach,

olles pidanud nõu kinnisel istungil 3. novembril 2011,

on samal kuupäeval teinud järgmise otsuse.

MENETLUSE KÄIK

1. Kohtuasi põhineb Vene kodaniku Sergei Andreyevi („kaebaja”) 30. oktoobril 2007 inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni („konventsioon”) artikli 34 alusel Eesti Vabariigi vastu Euroopa Inimõiguste Kohtule („EIK“) esitatud kaebusel (nr 48132/07).

2. Kaebajat, kellele anti riigi õigusabi, esindas Tallinnas tegutsev jurist R. Käbi. Eesti Vabariigi valitsust („valitsust“) esindas M. Kuurberg Välisministeeriumist.

3. Kaebaja väitis, et teda oli ilma jätud õigusest pöörduda Riigikohtusse talle määratud advokaadi tegevusetuse tõttu.

4. 8. märtsil 2010 otsustas viienda osakonna esimees teatada kaebusest valitsusele. Samuti otsustati teha otsus kaebuse vastuvõetavuse ja sisu kohta samaaegselt (artikli 29 lõige 1).

5. Vene valitsus, keda osakonnasekretär oli teavitanud õigusest sekkuda (konventsiooni artikli 36 lõige 1), andis teada, et ei kavatse seda teha.

6. 1. veebruaril 2011 muutis EIK oma osakondade koosseisu (kohtureeglite 25. reegli lõige 1) ning kaebus anti arutamiseks esimesele osakonnale uues koosseisus.

ASJAOLUD

I. KOHTUASJA ASJAOLUD

7. Kaebaja sündis 1961. aastal ja elas vahistamise hetkeni Narvas. Hetkel kannab ta vangistust.

A. Kaebaja suhtes toimunud kriminaalmenetlus

8. Viru Maakohus mõistis kaebaja süüdi oma alaealise tütre korduvas vägistamises aastatel 2001–2005 ja määras talle üheksa aastat vangistust. Kuna rakendati lühimenetlust, vähendati vangistust kolmandiku võrra. Kohtuotsuse resolutiivosa tehti teatavaks 3. novembril 2006 istungil. Peale seda, kui kaebaja oli maakohut teavitanud edasikaebamise soovist, tegi kohus teatavaks kohtuotsuse tervikteksti, mis esitati kaebajale 22. novembril 2006. Tervikteksti resolutiivosa sätteid oli täiendatud – algselt teatavaks tehtud resolutiivosale lisaks määrati kaebajale pärast vangistuse ärakandmist riigist väljasaatmine ja kehtestati kümneaastane sissesõidukeeld.

9. Kaebaja esitas Viru Ringkonnakohtule apellatsiooni, taotledes enda õigeksmõistmist või karistuse kergendamist, kaasa arvatud väljasaatmiskorralduse tühistamist. Ta taotles asja arutamist tema juuresolekuta, kuid tema riigi õigusabi korras määratud advokaadi B. juuresolekul, kes oli ka osalenud esimese astme kohtu istungil. Ta palus muuhulgas, et ta endist abikaasat, ohvri ema, küsitletaks ringkonnakohtu istungil uuesti ja palus oma advokaadil talle teatud küsimusi esitada.

10. Ringkonnakohus määras istungi 26. veebruariks 2007 ja teavitas osalisi ja kaebaja advokaati B.-d. Kuna B.-l oli selleks päevaks juba istung määratud, palus ta kohtul määrata uus istungipäev või määrata kaebajale teine advokaat. Ringkonnakohus määras kaebaja advokaadiks K. Ringkonnakohtu istungi protokollis kohaselt vaidlustas K. tõendite hindamise ja kaebaja süüdimõistmise esimese astme kohtu poolt. Juhul, kui ringkonnakohus sellegipoolest kaebaja süüdi tunnistab, palus K. talle leebemat karistust. Viimasena väitis ta, et kohtuotsuses ei olnud põhjendatud kaebaja riigist väljasaatmist ja seetõttu oli väljasaatmine õigusvastane.

11. Ringkonnakohtu 5. märtsi 2007 otsusega jäeti maakohtu otsus jõusse. Kavatsusest Riigikohtusse edasi kaevata tuli ringkonnakohtu teavitada kirjalikult seitsme päeva jooksul kohtuotsuse tegemisest. Advokaadi poolt koostatud Riigikohtule esitatav kassatsioon tuli esitada ringkonnakohtule kolmekümne päeva jooksul kohtuotsuse süüdistatavale teatavaks tegemisest.

12. Kaebaja keeldus ringkonnakohtu eestikeelset kohtuotsust 7. märtsil 2007 vastu võtmast. Venekeelse tõlke sai ta 15. märtsil 2007. Järgmisel päeval esitas ta teate, milles avaldas soovi edasi kaevata.

13. Reedel, 13. aprillil 2007 andis kaebaja vanglaametnikule enda koostatud kaebuse, mis oli ringkonnakohtu kaudu adresseeritud Riigikohtule. See pandi posti järgmisel tööpäeval, esmaspäeval, 16. aprillil 2007.

14. Imselt oli kaebaja vanglast B.-le helistanud, et paluda tal koostada kassatsioon Riigikohtule. B. oli vastanud, et kassatsioon Riigikohtule tuleb koostada advokaadil K., kes esindas kaebajat ringkonnakohtus. B. väitis, et helistas otsekohe K.-le ja teavitas teda kaebaja soovist esitada kassatsioon Riigikohtule. Kaebaja väidab, et ka tema helistas K.-le.

15. K. väidab, et sai teada kaebaja soovist Riigikohtusse edasi kaevata alles siis, kui talle helistati ringkonnakohtu kantseleist 17. aprillil 2007. Talle teatati, et kaebaja oli esitanud teate kassatsiooni esitamise soovi kohta ning seega tuleb vastav kassatsioon koostada advokaadil. K. esitas kassatsiooni 23. aprillil 2007. Ta väitis, et kohtuotsuse algne resolutiivosa oli otsustav ja et lisakaristuse määramine oli õigusvastane ning tuli tühistada. Ta taotles ka vanglakaristuse lühendamist.

16. 9. mail 2007 jättis Riigikohus kaebaja poolt koostatud kassatsiooni läbi vaatamata, kuna kassatsiooni pidi olema koostatud advokaat. Riigikohus jättis läbi vaatamata ka kaebaja nimel K. poolt koostatud kassatsiooni, märkides, et kassatsiooni esitamise viimane päev oli olnud 16. aprill 2007 ning et kassatsioon oli jõudnud ringkonnakohtusse hilinemisega, 24. aprillil 2007.

17. 15. mail 2007 palus K. Riigikohtul ennistada kassatsiooni esitamise tähtaeg. 23. mail 2007 Riigikohus taotlust ei rahuldanud, sest ühtegi arvestatavat põhjust ei olnud esitatud.

18. Riigikohtule 7. juunil 2007 saadetud kirjas väitis kaebaja, et ta oli teinud kõik, mis ta antud olukorras teha sai ja palus Riigikohtul tema kassatsioon läbi vaadata. 21. juuni 2007 kirjas Riigikohus kordas, et kaebaja enda ja K. poolt koostatud kaebused olid tagastatud ja K. palve tähtaeg ennistada rahuldumata jäetud.

B. Järgnevad kaebaja poolt algatatud menetlused

19. Järgnevalt esitas kaebaja mitmeid kaebusi kohtutele, Justiitsministeeriumile ja õiguskantslerile, väljendades rahulolematust kohtute tegevuse ja K. käitumisega tema kohtuasjas.

1. Kaebaja kaebused advokaatide vastu

20. 17. septembril 2007 esitas kaebaja kaebuse K. vastu Eesti Advokatuurile. Ta väitis, et K. tegevusetuse tõttu oli ta ilma jäänud kaitseõigusest.

21. 13. novembril 2007 leidis Advokatuuri juhatus, et on viiteid sellele, et toime on pandud distsiplinaarsüütegu ja palus Advokatuuri aukohtul algatada K. suhtes menetlus. Menetlus algas 12. detsembril 2007. Aukohus tegi otsuse 6. märtsil 2008. Aukohus leidis, et K.-l oli olnud kohustus selgitada välja, kas kaebaja soovib ringkonnakohtu otsust edasi kaevata. Kuid K. ei olnud selliseid samme alates ringkonnakohtu otsuse tegemisest (5. märts 2007) kuni kaebuse esitamise tähtaja lõpuni (16. aprill 2007) võtnud. Aukohus leidis, et K. oli rikkunud Advokatuuri Eetikakoodeksi nõudeid ja seega pannud toime distsiplinaarsüüteo. Talle määrati distsiplinaarkaristusena noomitus.

22. Samal ajal esitas kaebaja Advokatuurile kaebuse B. vastu. 13. novembril 2007 leidis Advokatuuri juhatus, et B. käitumises ei viidanud miski distsiplinaarsüüteo ja seetõttu ei soovita juhatus aukohtul tema vastu menetlust alustada.

2. Kaebaja teistmistaotlused

23. Hiljem taotles kaebaja riigi õigusabi, et rahastada kriminaalmenetluses teistmisavalduse esitamist Riigikohtusse. Sellise taotluse pidi olema koostanud advokaat. 10. märtsil 2008 andis Harju Maakohus kaebajale riigi õigusabi, et ta saaks advokaadi hinnangu selle kohta, millised eduvõimalused on Riigikohtule teistmisavalduse esitamisel ja EIKi kaebuse esitamisel. 8. mail 2008 andis talle määratud advokaat arvamuse, et nii avaldus kui kaebus tõenäoliselt edukad ei ole. Järgmisel päeval võttis Harju Maakohtu kohtunikuabi advokaadi arvamuse arvesse ja lõpetas kaebajale antud riigi õigusabi osutamise, pikendamata seda eelnimetatud avalduse ja kaebuse koostamiseks. 19. septembril 2008 jättis Tallinna Ringkonnakohus rahuldamata kaebaja kaebuse maakohtu määruse peale, millega otsustati õigusabi andmine lõpetada.

24. Peagi taotles kaebaja riigi õigusabi teist korda. 19. jaanuaril 2009 rahuldab Viru Maakohus tema taotluse.

25. 29. juunil 2009 esitas L., advokaat, kes määrati riigi õigusabi korras kaebajat esindama, Riigikohtule kriminaalmenetluses teistmisavalduse koos palvega ennistada vastav kaebetähtaeg. Taotluses kaevati vangistuse raskuse ja hilisema süüdimõistva kohtuotsuse resolutiivosa täiendamise peale. Väideti, et selline resolutiivosa täiendamine oli olnud õigusvastane. Kaebuses väideti, et kaebaja soovis kasutada õigust ringkonnakohtu otsus kriminaalmenetluse taasavamise käigus edasi kaevata, kuna tal ei olnud olnud võimalik kasutada selle kohtuotsuse suhtes tavapärasest kassatsioonioigust.

26. 22. juulil 2009 jättis Riigikohus avalduse menetlusse võtmata.

C. Kaebaja elamisloa tühistamine

27. Vahepeal tunnistas Kodakondsus- ja Migratsiooniamet 24. oktoobril 2007 kaebaja pikaajalise elamisloa Eestis kehtetuks. Kaebaja vaidlustas selle otsuse Tallinna Halduskohtus, mis jättis tema kaebuse 11. aprillil 2008 rahuldamata. 30. jaanuaril 2009 jättis Tallinna Ringkonnakohus halduskohtu otsuse jõusse. 2. aprillil 2009 jättis Riigikohus kaebaja kassatsiooni menetlusse võtmata.

II. ASJAKOHASED RIIGISISESED ÕIGUSNORMID JA KOHTUPRAKTIKA

A. Asjakohased riigisised õigusnormid

28. Kriminaalmenetluse seadustiku § 45 lõige 4 sätestab, et kaitsja osavõtt kohtumenetlusest on kohustuslik.

29. KrMS § 344 lõike 3 järgi on kassatsiooni esitamise õigus advokaadist kaitsjal.

30. KrMS § 345 lõige 2 näeb ette, et kassatsioon esitatakse kolmekümne päeva jooksul, alates päevast, mil kohtumenetluse poolel on võimalik tutvuda ringkonnakohtu otsusega. Lõige 5 määrab, et kassaatori taotlusel võib Riigikohus ennistada kassatsioonitähtaja, kui ta tunnistab selle möödalastuks mõjuval põhjusel.

31. KrMS § 347 sätestab kassatsioonile esitatavad nõuded. Nende nõuete hulka kuuluvad formaalsed nõuded, nagu näiteks kassaatori isikuandmed ja edasikaevatava kohtuotsuse andmed, ja sisulised andmeid nagu näiteks viide kassaatori taotlusele ja põhjendus miks ta arvab, et materiaaõigust on valesti kohaldatud või miks kriminaalmenetlusõigust on rikutud. Vastavalt KrMS § 350, kui kassatsioon ei vasta § 347 nõuetele, annab Riigikohus kassaatorile tähtaja puuduste kõrvaldamiseks; kui puudusi ei ole kõrvaldatud või kui kassatsioon on esitatud liiga hilja, jätab Riigikohus kassatsiooni käiguta.

32. KrMS § 346 sätestab, et kassatsiooni alused on materiaaõiguse ebaõige kohaldamine ja kriminaalmenetlusõiguse oluline rikkumine. Viimast alust defineeritakse §-s 339, mis oli sätestatud järgnevalt:

§ 339 - Kriminaalmenetlusõiguse oluline rikkumine

„(1) Kriminaalmenetlusõiguse rikkumine on oluline, kui:

- 1) kriminaalasjas on kohtulahendi teinud ebaseaduslik kohtukoosseis;
- 2) kriminaalasja on arutatud süüdistatava puudumisel, välja arvatud käesoleva seadustiku § 267 lõikes 1 ja §334 lõikes 1 sätestatud erandid;
- 3) kaitsja ei ole kohtumenetluses osalenud;
- 4) prokurör ei ole kohtumenetluses osalenud;
- 5) kohtuotsust tehes on rikutud kohtunike nõupidamissaladust;
- 6) kohtuotsust ei ole allkirjastanud kõik kohtukoosseisu kuuluvad isikud;
- 7) kohtuotsuses puudub põhjendus;
- 8) kohtuotsuse resolutiivosa järeldused ei vasta tõendamiseseme tuvastatud asjaoludele;
- 9) kriminaalasja on arutatud tõlgi osavõtuta keeles, mida süüdistatav ei valda;
- 10) puudub kohtuistungis protokoll, välja arvatud käskmenetluse asjades.

(2) Kohus võib tunnistada oluliseks ka kriminaalmenetlusõiguse muu rikkumise, millega kaasneb või võib kaasneda ebaseaduslik või põhjendamatu kohtuotsus.

33. Kriminaalmenetluse koodeksi artikkel 349 sätestab järgnevalt:

§ 349 - Kassatsiooni menetluse võtmise otsustamine

„(1) Riigikohus otsustab kassatsiooni menetluse võtmise riigikohtunike kolmeliikmelises koosseisus kriminaaltoimiku materjali põhjal

...

(4) Kassatsioon võetakse menetlusse, kui vähemalt üks riigikohtunik leiab, et:

- 1) kassatsioonis esitatud väited võimaldavad arvata, et ringkonnakohtu otsus on ebaõigesti kohaldanud materiaaõigust või oluliselt rikkunud kriminaalmenetlusõigust;
- 2) kassatsioonis vaidlustatakse materiaaõiguse kohaldamise õigsust või taotletakse ringkonnakohtu otsuse tühistamist kriminaalmenetlusõiguse olulise rikkumise tõttu ja Riigikohtu otsus on oluline seaduse ühetaolise kohtaldamise seisukohalt.

(5) Kassatsiooni menetluse võtmine või sellest keeldumine vormistatakse Riigikohtu määrusega, esitamata põhjendusi.

34. Kriminaalmenetluse seadustiku 13. peatükk sätestab kriminaalmenetluses kohtulahendi teistmise reeglid. Asjassepuutuvad osad on järgmised.

§ 366 - Teistmise alused

„(1) Teistmise alused on:

- 1) kohtuotsuse või -määruse ebaseaduslikkus või põhjendamatus, mis tuleneb teise kohtuotsusega tuvastatud tunnistaja valeütlusest, teadvast valest eksperdiarvamusest, teadvalt valest tõlkest, dokumendi võltsimisest või tõendi kunstlikust loomisest;
- 2) kohtuniku kuritegu, mille ta on toime pannud testetavat kriminaalasja arutades või läbi vaadates ja mis on tuvastatud kohtuotsusega;
- 3) kohtueelse menetleja ametniku või prokuröri kuritegu, mille ta on toime pannud kriminaalasja kohtueelses menetluses ja mis on tuvastatud kohtuotsusega, kui see kuritegu võis mõjustada kohtuotsust teistetavas kriminaalasjas;
- 4) teistetavas kriminaalasjas kohtuotsuse või -määruse tegemisel üheks aluseks olnud teise kohtuotsuse või -määruse tühistamine, kui sellega kaasneks teistetavas kriminaalasjas õigeksmõistva kohtuotsuse tegemine või süüdimõistetu olukorra kergendamine;
- 5) kriminaalasja õigeks lahendamiseks muu oluline asjaolu, mis ei olnud teistetavas kriminaalasjas otsust või määrust tehes kohtul teada ja mis iseseisvalt või kogumis varem tuvastatud asjaoludega tooks kaasa õigeksmõistva kohtuotsuse või süüdimõistetu olukorra kergendamise või kolmanda isiku, kelle vara on kohtuotsuse või -määrusega konfiskeeritud, olukorra kergendamise;
- 6) Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve kohtumenetluse korras selle õigustloova akti või selle sätte põhiseadusega vastuolus olevaks tunnistamine, millele tuginedes kohtuotsus või -määrus teistetavas kriminaalasjas;
- 7) teistetavas kriminaalasjas tehtud kohtuotsuse või -määruse peale Euroopa Inimõiguste Kohtule esitatud individuaalkaebuse rahuldamine Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni või selle protokollrikkumise tõttu, kui rikkumine võis mõjutada asja otsustamist ja seda ei ole võimalik kõrvaldada või sellega tekitatud kahju hüvitada muul viisil kui teistmise kaudu.“

§ 370 - Teistmisavalduse menetluse võtmise otsustamine

„„„

(2) Teistmisavaldus võetakse menetlusse, kui vähemalt üks riigikohtunik leiab, et teistmisavalduses esitatud väited võimaldavad eeldada teistmisaluse olemasolu. ...“

35. Kriminaalmenetluse seadustiku § 369 sätestab teistmisavalduse esitamise nõuded. See paragrahv on sisuliselt sarnane §-ga 347, mis reguleerib kassatsiooni. KrMS §-s 371 on sätestatud, et § 350 kehtib ka teistmisavalduste puhul (vaata ülal punkt 31).

36. Kriminaalmenetluse seadustik § 431 reguleerib kohtulahendi täitmisel tekkivate küsimuste lahendamist, mille jaoks ei leidu seadustiku eelnevates paragrahvides reegleid ning teisi kahtlusi ja ebaselgusi lahendab lahendi teinud kohus või kohtulahendit täitmisele pöörava maakohtu täitmiskohtunik määrusega.

37. Riigi õigusabi seaduse § 19 lõige 1, mis tol ajal kehtis, sätestas, et advokaat ei tohtinud keelduda õigusabi korras õigusteenuse osutamisest või katkestada õigusabi andmist enne asja lõplikku lahendamist.

B. Riigikohtu praktika

38. Riigikohtu üldkogu 17. märtsi 2003 otsus (kohtuasja nr 3-1-3-10-02) puudutas kaebust isikult, kes oli kriminaalkoodeksi alusel süüdi mõistetud ja taotles kanda jäänud karistusest vabastamist pärast uue karistusseadustiku jõustumist, sest see sätestas sarnasele seaduserikkumisele lühema maksimaalse vanglakaristuse. Riigikohus märkis, et isiku kaebust ei saanud pidada teistmisavalduseks ega ka taotluseks kohtuvigade parandamiseks. Riigikohus selgitas:

„17. ... [E]i saa jätta tähelepanuta, et põhiseaduse § 15 tunnustab igäi õigust pöörduda oma õiguste ja vabaduste rikkumise korral kohtusse. [Isiku] kaebus puudutab põhiseaduses nimetatud õigusi Põhiseaduse §-st 15 tulenevalt saab Riigikohus jätta [kaebaja] kaebuse menetlemata üksnes siis, kui [kaebajal] on muul tõhusal viisil võimalik kasutada talle põhiseaduse samas paragrahvis ettenähtud õigust kohtulikule kaitsele.“

Riigikohus analüüsis seejärel, kas teised protseduurid olid kaebajale kättesaadavad ja järeldas:

„18. ... [Riigikohus] leiab, et [kaebajal] pole kasutada tõhusat menetlust oma põhiõiguste kaitseks. Seda asjaolu, kaalul olevaid põhiõigusi ja kantud karistuse kestust arvestades ei leia üldkogu õigustusi jätta [kaebaja] kaebus sisuliselt menetlemata. [Riigikohus] võtab arvesse ka vajadust anda kohtutele selged juhised, kuidas samasuguseid juhtumeid lahendada.“

39. Järgnevalt on Riigikohus kriminaalmenetluses teistmisavaldusi arutades mitmel korral viidanud eelmises lõikes mainitud kohtuotsusele. Näiteks 19. oktoobri 2009 (kohtuasi nr 3-1-2-4-09) ja 7. aprilli 2010 (kohtuasi nr 3-1-2-1-10) Riigikohtu kriminaalkohtukollegiumi otsustes. Esimeses kohtuasjas märkis Riigikohus, et aluseid, millele prokurör tugines, ei olnud kriminaalmenetluse seadustiku § 366 ammendavas nimekirjas sätestatud. Siiski leidis Riigikohus, et sel juhul ei olnud kättesaadav ükski teine tõhus menetlus, millega oleks antud hinnang, kas kaebaja õigust isikuvabadusele oli rikutud; kohus arutas asja sisuliselt ja määras kaebaja kohese vabastamise.

40. Teises kohtuasjas, olles selgeks teinud, et kriminaalmenetluses puudus teistmiseks alus, arutas Riigikohus sellegipoolest, kas kaebaja õigusi oli rikutud. Olles leidnud, et õigusi ei ole rikutud, jäeti teistmisavaldus rahuldamata.

41. 2. oktoobri 2009 (kohtuasi nr 3-1-2-3-09) arutas Riigikohtu kriminaalkollegium 25. mail 2009 esitatud teistmisavaldust kohtuasjas, kus eksisteeris kaks erinevat varianti esimese astme kohtuotsuse resolutiivosast. Vastavalt algele esimese astme kohtu tehtud resolutiivosale jäeti seitse kuud kaebajale määratud kümnekuulisest vangistusest tingimisi täitmisele pööramata. Kuid vastavalt hiljem teatavaks tehtud terviktesti resolutiivosale pidi kostja koheselt kandma kaks kuud vangistust ja ülejäänud kaheksa kuud jäeti tingimisi täitmisele pööramata.

42. Riigikohus keeldus teistmismenetlust alustamast, leides, et selleks puudus vastavalt kriminaalmenetluse seadustiku §-le 366 alus. Sellegipoolest selgitas Riigikohus seaduse ühetaolise kohaldamise ja kohtupraktika ühtlustamise tagamiseks, et algset kohtuotsuse resolutiivosa tuleb pidada otsustavaks ja rõhutas, et vastavalt KrMS §-le 431 kohtulahendi täitmisel ilmnevad kahtlused ja ebaselgused lahendab täitmiskohtunik määrusega.

ÕIGUSKÜSIMUSED

I. KONVENTSIOONI ARTIKLI 6 LÕIKE 1 VÄIDETAV RIKKUMINE

43. Kaebaja väitis, et ta oli ilma jäänud Riigikohtusse pöördumise õigusest talle määratud advokaadi tegevusetuse tõttu. Oma väidetes toetus ta konventsiooni protokollil nr 7 artikli 2 lõikele 1 ja konventsiooni artikli 6 lõige 3 punktile c ja artiklitele 12, 13 ja 17. Kohus pidas sobivaks hinnata kaebust konventsiooni artikli 6 lõike 1 alusel, mis sätestab:

„Igaühel on ... temale esitatud kriminaalsüüdistuse üle otsustamise korral õigus õiglasele ... kohtumenetlusele ... seaduse alusel moodustatud kohtus. ...“

44. Riik vaidles kaebusele vastu.

A. Vastuvõetavus

1. Poolte seisukohad

(a) Valitsus

45. Valitsus väitis, et kaebus tuleks lugeda esitatuks hiljem kui kuus kuud pärast Riigikohtu 23. mai 2007 otsust. Valitsus leidis, et kaebaja esimeses kirjas, mis saabus

kohtusse 6. novembril 2007, ei kaevanud ta Riigikohtu 9. mai ja 23. mai 2007 (vaata eespool punktid 16 ja 17) otsuste peale ega esitanud nende otsuste koopiaid. Kaebusevorm, milles mainiti 23. mai 2007 otsust, saabus inimõiguste kohtusse 21. mail 2008.

46. Lisaks väitis valitsus, et kaebus oli selgelt põhjendatu, kuna kaebajale oli määratud õigusabi korras advokaat ja kohtud ei pidanud olema teadlikud tema suhtlemisprobleemidest oma advokaadiga. Pealegi ei saa riiki pidada otseselt vastutavaks advokaadi tegevuse eest. Igal juhul oli kaebaja oma „ohvri“ staatuse kaotanud, kuna talle määrati õigusabi korras hiljem uus advokaat, et esitada Riigikohtule menetluse taastamiseks teistmisavaldus (vrd 23. oktoobri 2001 otsus asjas *Fiecek vs. Poola*, nr 27913/95).

47. Viimaseks väitis valitsus, et kaebaja ei olnud ammendanud riigisiseseid õiguskaitsevahendeid, nimelt ei olnud esitanud nõuet kahjutasu saamiseks advokaadi, advokaadibüroo või kindlustusandja vastu.

(b) Kaebaja

48. Kaebaja kordas, et konventsiooni rikkumine ja sündmused, mille tulemusel puudus juurdepääs Riigikohtule, olid mainitud esimeses kirjas kohtule ning seega oli järgitud kuue kuu reeglit.

49. Kaebaja rõhutas, et valitsuse viidatud *Fieceki* kohtuasjas esitati kassatsioon peale advokaadi määramist ja kõrgeimas kohtus vaadati kaebus läbi, kuid jäeti rahuldamata. Enamgi, kassatsioonimenetlus ja menetlus kriminaalmenetluse teistmiseks olid Eesti seadusandluses eristatud. Seega säilis kaebaja „ohvri“ staatus.

50. Vastuseks küsimusele, kas ta pidi esitama kahjunõude, et ammendada riigisiseseid õiguskaitsevahendid, vastas kaebaja, et see nõue ei oleks muutnud tema kriminaalkaristust, kaasa arvatud riigist väljasaatmise nõuet pärast vanglakaristuse ärakandmist.

2. Kohtu hinnang

51. Vastuseks küsimusele kas kuue kuu reeglit (artikli 35 lõige 1) oli järgitud, mainib kohus, et vastavalt sel ajal kehtinud kohtureeglite reegli 47 lõikele 5 peeti üldiselt kaebuse esitamise kuupäevaks „kaebajapoolset esmast kirja, milles kasvõi lühidalt on märgitud kaebuse ese“. Kohus märgib samuti, et kaebaja esimeses kirjas, mis allkirjastati 30. oktoobril 2007 ja anti järgmisel päeval vanglaametnikule, tõi kaebaja üheteistkümnel käsitsi kirjutatud lehel üksikasjalikult välja kaebuse asjaolud ja oma kaebused. Kuigi kaebaja ei maininud kirjas valitsuse viidatud Riigikohtu otsust, märkis ta selgelt oma õigust esitada kassatsioon ringkonnakohtu otsusele ja kaebas sisuliselt, et tema advokaat ja ringkonnakohtu kohtunik olid ta sellest õigusest ilma jätnud. Kohtu arvamusel oli kaebaja esimene avaldus kohtule piisav, et katkestada artikli 35 lõikes 1 viidatud kuuekuuline tähtaeg. Sellest järeldub, et kaebaja arvestas kuue kuu reegluga ja valitsuse vastuväide tuleb tagasi lükata.

52. Seoses küsimusega kaebaja „ohvri“ staatuse kaotamise kohta, rõhutab kohus, et kaebaja jaoks soodne otsus või meede ei ole iseenesest piisav, et võtta talt ohvri staatus, välja arvatud siis, kui riigiasutused on selgesõnaliselt või sisuliselt tunnustanud ja võimaldanud konventsiooni rikkumise hüvitamist (vaata näiteks *Amuur vs. Prantsusmaa*, 25. juuni 1996, p 36). Kohus nendib, et käesoleval juhul ei ole riigiasutused teinud lahendit, kus kaebaja kassatsiooniõiguse rikkumist oleks tunnustatud. Kohus märgib veel ka, et erinevalt valitsuse poolt viidatud *Fieceki* kaasusest, ei puuduta käesolev kohtuasi riigiasutuse algse õigusabi andmise keeldumise otsuse muutmist, vaid pigem, kas ja mis ulatuses vastutab riik selle tagamise eest, et kaebaja saaks kaevata Riigikohtusse. Selletõttu leiab kohus, et kaebaja ei ole ohvri staatust kaotanud.

53. Valitsuse väite kohta, et kaebaja oleks võinud esitada kahjunõude advokaadi, advokaadibüroo või kindlustusandja vastu, kordab kohus, et ainsad õiguskaitsevahendid, mis peavad konventsiooni artikli 35 lõike 1 kohaselt olema ammendatud, on väidetavate

rikkumistega seonduvad kättesaadavad ja piisavad õiguskaitsevahendid; selliste õiguskaitsevahendite olemasolu peab olema piisavalt kindel mitte ainult teoorias, vaid ka praktikas, vastasel juhul ei vasta need kättesaadavuse ja tõhususe nõuetele (vt muu hulgas suurkoja otsus asjas *Selmouni vs. Prantsusmaa*, nr 25803/94, p 75, ECHR 1999-V).

54. Kohtu arvates on kaebuse sisuks kaebaja väide, et ta jäeti ilma õigusest kaevata Riigikohtusse. Kohtu arvates ei oleks valitsuse poolt soovitatud kahjunõude esitamine võimaldanud talle juurdepääsu Riigikohtule. Nendel asjaoludel leiab kohus, et kaebaja kaebust ei saa jätta menetlusse võtmata riigisiseste õiguskaitsevahendite ammendamata jätmise tõttu.

55. Kokkuvõtvalt märgib kohus, et kaebus ei ole ilmselgelt põhjendamatu konventsiooni artikli 35 lõike 3 tähenduses. Kohus märgib samuti, et kaebus ei ole vastuvõetamatu mis tahes muudel alustel. Seega tuleb kaebus lugeda vastuvõetavaks.

B. Sisu

1. Poolte seisukohad

(a) Kaebaja

56. Kaebaja väitis, et tal ei olnud tõhusat juurdepääsu Riigikohtule. Ta leidis, et riigi õigusabi korras advokaadi määramine - kes oli hea põhjendusega jätnud kaebuse esitamata - ei olnud piisav.

57. Kaebaja väitis, et ta oli kaebuse esitamiseks teinud kõik, mida temalt oodata oleks võinud: helistanud mõlemale advokaadile, kes selle juhtumiga tegelesid, teavitanud kohut oma soovist kaebus esitada ja koostanud omapoolse kaebuse. Advokaadi vastu kaebusi esitada ei olnud põhjust seni, kuni kassatsiooni esitamise tähtaeg ei olnud möödunud, tähtaja möödumisel oli kaebuste esitamiseks liiga hilja.

58. Kaebaja leidis, et tema algse advokaadi B. asendamine K.-ga ringkonnakohtu poolt oli aidanud kaasa tekkinud olukorrale. Ta märkis ka, et ringkonnakohtu ametnikud olid pidanud vajalikuks teavitada K.-d kaebaja soovist Riigikohtusse edasi kaevata, kuid alles pärast tähtaja möödumist.

59. Kaebaja leidis, et kriminaalmenetluses teistmise taotlemine ei vastanud kassatsioonimenetlusele ega võinud seega viimast asendada, kuna esimese menetluse puhul oli Riigikohtu pädevus rangemalt piiritletud kui teise puhul. Advokaadi poolt kaebuse mittetähtaegne esitamine ei olnud kriminaalmenetluses teistmise aluseks.

60. Kaebaja märkis, et vaid äärmiselt vähestel kordadel oli Riigikohus juhul, kui puudus formaalne menetlus oma õiguste kaitseks, arutanud asju sisuliselt ja teinud otsuse kaebajate kasuks. Kui Riigikohus oleks käesoleval juhul soovinud leida erandlikke asjaolusid, oleks tal selleks võimalus olnud kaebaja või tema advokaadi kassatsioonikaebuse, tähtaja ennistamise taotluse või kaebaja kriminaalmenetluses teistmisavalduse laekumisel.

(b) Valitsus

61. Valitsus rõhutas, et riik oli määranud kaebajale õigusabi korras advokaadi. Advokaadid on õigusteenuse osutamisel sõltumatud. Riigil ei olnud õigust sekkuda otseselt advokaatide tegevusse ja riiki ei saa pidada iga advokaadipoolse puudujäägi eest vastutavaks. Kuna K. oli osalenud kaitsjana ringkonnakohtu istungil, oli tal ka kohustus anda kaebajale õigusabi kassatsioonikaebuse esitamisel. Juhtumiga tegelenud kohtud olid olnud sellest teadlikud ja neilt ei saanud oodata sellega seoses lisasammude võtmist. Kaebaja oli olnud teadlik sellest, et kassatsioonikaebuse pidi esitama K. Ametivõimud ei olnud teadlikud mis tahes kaebaja ja advokaadivahelistest probleemidest sel ajal.

62. Valitsus märkis ka, et kuigi riik ei vastutanud advokaadi tegude eest, oli riik sellegipoolest heastanud olukorra, kus kaebaja oli jäänud ilma juurdepääsust Riigikohtusse põhjusel, et advokaat jättis kassatsiooni tähtaegselt esitamata, andes kaebajale riigi õigusabi korras uue advokaadi teistmisavalduse esitamiseks pärast seda, kui Advokatuur oli tuvastanud advokaadipoolse kohustuste rikkumise. Uus riigi õigusabi korras määratud advokaat esitas Riigikohtule teistmisavalduse põhjendusega, et see, et eelmine advokaat ei esitanud kassatsiooni tähtaegselt, tähendas, et kaebajal ei olnud juurdepääsu Riigikohtusse. Riigikohus hindas teistmisavaldust ja otsustas seda mitte menetlusse võtta.

63. Valitsus möönis, et piiravate ja formaalsete tingimuste kohaselt võib öelda, et Riigikohtu poolne teistmisavalduse menetlusse mittevõtmine tähendas, et teistmiseks ei olnud alust. Samas, vastavalt Riigikohtu praktikale, ei keeldu Riigikohus kohtuasja sisulisest läbivaatamisest, kui isikul ei ole teisi vahendeid oma põhiõiguste kaitseks (vaata ülal punktid 38 ja 40). Seega tuli järeldada, et sisuliselt tähendas sisulisest läbivaatamisest keeldumine, et kassatsioonialuseid ei olnud, st materiaalsoiguse norme ei olnud valesti kohaldatud ega menetlusnorme ei olnud rikutud.

64. Valitsus oli seisukohal, et kaebajal oli olnud tõhus juurdepääs Riigikohtusse ja et artikli 6 lõiget 1 ei olnud rikutud.

2. Kohtu hinnang

(a) Põhimõtted

65. Konventsiooniosaliste konventsioonist tuleneva vastutuse osas rõhutab kohus, et vastutust kantakse oma asutuste tegevuste kaudu. Advokaati, isegi kui ta on ametlikult määratud, ei saa pidada riigiasutuseks. Võttes arvesse advokaadiamet sõltumatust riigist, on kohtuasjas võetav taktika sisuliselt süüdistatava ning tema kaitsja vaheline asi, olenemata sellest, kas advokaat määratakse riigi õigusabi korras või rahastatakse lepingu alusel, ning ei too iseenesest, välja arvatud erakorralistel asjaoludel, konventsiooni kohaselt kaasa riigi vastutust. Pädevad riigiasutused peavad artikli 6 lõike 3 punkti c kohaselt sekkuma ainult siis, kui advokaadi võimetus isikut tõhusalt esindada on ilmne või sellele on mõnel teisel viisil piisavalt tähelepanu juhitud (vaata *Kamasinski vs. Austria*, 19. detsember 1989, p 65, seeria A nr 168; *Daud vs. Portugal*, 21. aprill, p 38, raportid 1998-11; *Sannino vs. Itaalia*, nr 30961/03, p 49, ECHR 2006-VI; *Siałkowska vs. Poola*, nr 8932/05, p 99, 22. märts 2007; ja *Kulikowski vs. Poola*, nr 18353/03, p 56, 19. märts 2009). Kohtuasja asjaoludest sõltub, kas asjaomane asutus peaks midagi ette võtma (vt eespool viitatud *Daud*, punktid 40-42) ja kas menetlust tervikuna võttes on esindamine „praktiline ja tõhus“ (vt eespool viidatud *Kulikowski*, p § 57; eespool viidatud *Siałkowska*, p 100; *Rutkowski vs. Poola* (otsus) nr 45995/99, ECHR2000-XI; *Goddi vs. Itaalia*, 9. aprill 1984, § 27, seeria A nr 76; ja *Artico vs. Itaalia*, 13. mai 1980, p 33, seeria A nr 37). Menetluspoolele advokaadi määramine ei taga iseenesest abi tõhusust (vt näiteks *Sejdovic vs. Itaalia* [suurkoda], nr 56581/00, p 94, ECHR 2006-11, ja *Imbrioscia vs. Šveits*, 24. november 1993, p 38, seeria A nr 275).

66. Kohus tuletab meelde, et konventsiooni eesmärk ei ole tagada teoreetilisi või näilikke õigusi, vaid õigusi, mis on tegelikud ja tõhusad. See kehtib eriti kohtusse pöördumise õiguse puhul, pidades silmas, et õigusel õiglasele kohtumenetlusele on demokraatlikus ühiskonnas eriti oluline koht (vt näiteks *Sabeh El Leil vs. Prantsusmaa* [suurkoda], nr 34869/05, p 50, 29. juuni 2011; *Andrejeva vs. Läti* [suurkoda], nr 55707/00, p 98, 18. veebruar 2009; eespool viidatud *Kulikowski*, p 58; eespool viidatud *Siałkowska*, p 101; ja *Airey vs. Iirimaa*, 9. oktoober 1979, p 24, seeria A nr 32).

67. Pealegi „õigus kohtulikule kaitsele“, mille üks osa on juurdepääsuõigus, ei ole absoluutne. Sellele õigusele kehtivad piirangud, eriti mis puudutab edasikaebe vastuvõetavuse tingimusi, kuna juba olemuslikult vajab see õigus riigipoolset reguleerimist

ning riigil on selles osas teatud kaalutusõigus. Siiski ei tohi need piirangud kitsendada isikute juurdepääsu või vähendada seda viisil või ulatuses, mis kahjustaks selle õiguse olemust. Enamgi, need piirangud vastavad artikli 6 lõikele 1 ainult siis, kui neil on seaduslik eesmärk ning leitud on mõistlik tasakaal kasutatud meetmete ja saavutatavate eesmärkide vahel (vaata Liechtensteini vürst Prince Hans-Adam II vs. Saksamaa [suurkoda], nr 42527/98, p 44, ECHR 2001-VIII; RTBF vs. Belgia, nr 50084/06, p 69, 29. märts 2011; Kemp ja teised vs. Luksemburg, nr 17140/05, p 47, 24. aprill 2008; Běleš ja teised vs. Tšehhi Vabariik, nr 47273/99, p 61, ECHR 2002-IX; ja Edificaciones March Gallego S.A. vs. Hispaania, 19. veebruar 1998, p 34, Reports 1998-1).

68. Konventsioon ei kohusta lepinguosalisi looma apellatsioonivõi kassatsioonikohtuid. Kuid eksisteerivate kohtute puhul tuleb lähtuda artikliga 6 tagatust (vaata Delcourt vs. Belgia, 17. jaanuar 1970, p 25, seeria A nr 11). See, kuidas see säte kohaldub apellatsioonivõi kassatsioonikohtutele sõltub asjaomase menetluse spetsiifikast: arvesse tuleb võtta kõiki riigisisese õiguskorras eksisteerivaid menetlusi ja vastavat kassatsioonikohtu rolli nendes. Võttes arvesse kassatsioonikohtu erilist rolli, mis piirdub seadusandluse õige kohaldamise kontrollimisega, nõustub inimõiguste kohus, et sellistes kohtutes järgitav menetlus võib olla formaalsem (vaata Meftah ja teised vs. Prantsusmaa [suurkoda], nr 32911/96, 35237/97 ja 34595/97, p 41, ECHR 2002-VII; Khalfaoui vs. Prantsusmaa, nr 34791/97, p 37, ECHR 1999-IX; eespool viidatud Kulikowski, p 59; ja eespool viidatud Siałkowska, p-d 103-104). Siiski on kohus mitmes kohtuasjas leidnud, et eriti riigi kõrgeimate kohtute või põhiseaduskohtute eriti ranged menetlusnormid on jätnud kaebajad ilma kohtusse juurdepääsu õigusest (vt muu hulgas eespool viidatud Běleš ja teised, p 69; Zvolský ja Zvolská vs. Tšehhi Vabariik, nr 46129/99, p 55, ECHR 2002-IX; Efstathiou ja teised vs. Kreeka, nr 36998/02, p 33, 27. juuli 2006; eespool viidatud Kemp ja teised, p 59, 24. aprill 2008; Reklos ja Davourlis vs. Kreeka, nr 1234/05, p 28, 15. jaanuar 2009; Dattel vs. Luksemburg (nr 2), nr 18522/06, p 44, 30. juuli 2009; ja eespool viidatud RTBF, p 74).

(b) Põhimõtete kohaldamine käesolevas kohtuasjas

69. Pöördudes tagasi käesoleva kohtuasja juurde, märgib kohus esmalt, et kaebajale oli riigi poolt määratud õigusabi esimese astme kohtu menetluses. Ta koostas apellatsioonkaebuse ise, kuid ei soovinud osaleda ringkonnakohtu istungil, kuigi andis oma advokaadile teatud juhised. Kui tema esialgselt riigi õigusabi korras määratud advokaat ei saanud istungil osaleda, asendas ringkonnakohus ta teise advokaadiga, et tagada kaebaja kaitse. Uus advokaat osales ringkonnakohtu istungil.

70. Mis puudutab kaebaja soovi jätkata menetlust Riigikohtus, märgib kohus, et kaebaja teavitas ringkonnakohut, nagu nõutud, oma soovist edasi kaevata. Kaebaja järgnevate sammudega seotud asjaolud ei ole täiesti selged. Kaebaja väitel helistas ta vanglast oma esialgsele advokaadile, et teavitada teda oma soovist esitada kassatsioon. Kui talle öeldi, et edaspidi aitab teda uus advokaat, helistas ta ka oma uuele advokaadile. Oletust, et uus advokaat oli teadlik kaebaja soovist Riigikohtusse edasi kaevata, toetavad esialgse advokaadi ütlused Advokatuuri aukohtus, kus ta väitis, et teavitas uut advokaati kaebaja edasikaebesoovist, kui oli saanud kaebajalt telefonikõne. Uus advokaat väitis aukohtule, et ta sai teada vajadusest koostada kaebus Riigikohtule alles siis, kui ringkonnakohus teda tähtaja möödumisel sellest teavitas. Sellegipoolest viitab inimõiguste kohus aukohtus tuvastatule, et uuel advokaadil oli olnud kohustus välja selgitada, kas kaebaja soovis ringkonnakohtu otsust edasi kaevata.

71. See viib inimõiguste kohtu küsimuseni riigi vastutuse ulatusest sellistel asjaoludel. Võttes arvesse advokaadiameti sõltumatust, on riigil võimatu ennetada mis tahes advokaatide-poolset tegevusetust (vaata kohtupraktikas väljakujunenud põhimõtteid, mis on kokku võetud eespool punktis 65). Samas on riigi kohus kehtestada süsteem, mis suudab

tagada konventsiooniga kaitstud õiguste järgimise, kaasa arvatud õiguse õiglasele kohtumenetlusele (vaata eespool punktid 66-68).

72. Kohus märgib selles osas, et kaebajal ei olnud mingit alust esitada oma advokaadi vastu kaebusi enne, kui Riigikohtusse kassatsiooni esitamise tähtaeg oli möödunud. Seejärel kirjutas ta Riigikohtule kirja, kuid sai vastuse, et kaebused olid tagastatud ja advokaadi taotlus tähtaja ennistamiseks oli jäetud rahuldamata (vt eespool punkt 18).

73. Mis puudutab edasisi võimalusi kaevata advokaadi tegevusetuse peale, märgib kohus, et kaebajal oli võimalik kasutada riigi poolt selleks kehtestatud menetlust, nimelt pöörduda Advokatuuri aukohtu poole. Kuigi aukohtumenetlus ei saanud asendada kassatsiooni esitamist Riigikohtule, võis kaebaja, ja seda ta ka tegi, selle menetlusega lasta kindlaks teha, et talle õigusabi osutanud advokaat ei täitnud oma kohustusi.

74. Siiski leiab inimõiguste kohus, et selliste juhtumitega tegelemiseks loodud süsteemil on üks oluline puudus: riigisisene õigus ei kehtestanud koheseid tagajärgi aukohtu poolt advokaadi tegevusetuse kindlakstegemisele, nagu näiteks, et see oleks aluseks uue advokaadi määramiseks ja kassatsiooni tähtaja ennistamiseks või kriminaalmenetluse teistmiseks. Sellise seadusandluse või kohtupraktika puudumise tõttu leiab kohus, et kaebaja ei pidanud proovima neid õiguskaitsevahendeid enne kaebuse EIKi esitamist. Sarnaselt märkis kohus hiljutises kohtuotsuses *Metsaveer vs. Eesti*, mis puudutas tsiviilkohtumenetlust, et valitsus ei olnud viidanud kohtupraktikale, kus peale Advokatuuri aukohtu menetlust oleks Riigikohtule kassatsiooni esitamise tähtaeg ennistatud. Sellises olukorras, kus puudusid konkreetset õigusnormid, mis oleks taganud õigusabi saajale õigusabi osutava advokaadi tegevusetuse korral juurdepääsu Riigikohtule, ei olnud kohus veendunud valitsuse pakutud abinõude tõhususes (vt *Metsaveer vs. Eesti* (otsus) nr 16343/07, 14. juuni 2011).

75. Sellegipoolest ei ole kohus kahe silma vahele jättnud tõsiasja, et käesoleval juhul taotles kaebaja riigi õigusabi ning et talle see ka määrati, et esitada kriminaalmenetluses teistmisavaldus, ning et uus advokaat tõepoolest esitas kaebaja nimel sellise avalduse. Kohus märgib ka, et poolte arvamused lähevad selle avalduse asjassepuutuvuse osas lahku. Kaebaja sõnul ei saa teistmisavaldus asendada kassatsioonikaebust, kuna teistmise seaduslikud alused olid palju kitsamad ja Riigikohus oli vaid erakorralistel juhtudel selliseid taotlusi sisuliselt arutanud. Valitsus omakorda viitas Riigikohtu praktikale, mille kohaselt ei keeldunud Riigikohus kohtuasja sisulisest läbivaatamisest, kui isikul ei olnud teisi vahendeid oma põhiõiguste kaitseks.

76. Kohus märgib, et kassatsiooni esitamise ja teistmisavalduse esitamise alused on tõepoolest kriminaalmenetluse seadustiku kohaselt erinevad (vaata eespool punktid 32 ja 34). Seadusest ja Riigikohtu praktikast järeldub, et teistmisavaldus ei ole mõeldud alternatiivina kassatsioonimenetlusele ja et esimene on piiratud üsna erandlikes olukordades kasutamiseks. Kuigi vastab tõele, et Riigikohus on väitnud, et ei keeldu vastu võtmast taotlusi olukordades, kus kaebajal ei ole muud tõhusat vahendit oma õiguste kaitseks (vaata eespool punktid 38 ja 40), on ka tõsi, et sellised juhtumid on erakorralised ja neid ei saa pidada tavalise kriminaalmenetluse osaks. Veelgi enam, kohus rõhutab, et vastavalt väljakujunenud kohtupraktikale ei kehti artikkel 6 kriminaalmenetluse teistmismenetlusele (vaata näiteks *X vs. Austria*, nr 7761/77, 8. mai 1978 Komisjoni otsus, *Decisions and Reports* 14, lk 173; ning hilisem otsus *Trgo vs. Horvaatia*, nr 35298/04, p 70, 11. juuni 2009, ja *Vojta vs. Tšehhi Vabariik* (otsus), nr 25126/06, 8. veebruar 2011), ega ole ka õiguskaitsevahend, mida tuleb ammendada konventsiooni artikli 35 kohaselt. Kohus viitab ka Riigikohtu otsusele nr 3-1-2-3-09, kus leiti, et kahe lahkneva resolutiivosa olemasolu ei saa pidada teistmise aluseks, kuna tähtsust omab esimesena kuulutatud resolutiivosa (vaata eespool punktid 41 ja 42). Sellepärast ei saa kohus nõustuda sellega, et teistmisavalduse esitamine tähendas, et kaebajale võimaldati tõhus juurdepääs Riigikohtule.

77. Kohus leiab seega, et kuigi kaebajale anti riigi õigusabi Riigikohtusse pöördumiseks ja hoolimata sellest, et ta tegi kõik, mida temalt oodata oleks võinud, võttis talle õigusabi korras määratud advokaadi poolne kohustuste mittetäitmine ja tekkinud olukorda heastavate tõhusate meetmete puudumine kaebajalt Riigikohtusse juurdepääsuõiguse.

78. Seega oli konventsiooni artikli 6 lõiget 1 rikutud.

II. MUUD VÄIDETAVAD KONVENTSIOONI RIKKUMISED

79. Kaebaja esitas mitu kaebust konventsiooni artikli 6 lõigete 1, 2 ja 3 (d) alusel. Kohus leiab kõikidest talle esitatud dokumentidest lähtudes ja niivõrd, kui kaebusega seotud küsimused on kohtu pädevuses, et ei nähtu, et konventsiooni mainitud sätteid on rikutud. Seega tuleb järeldada, et see osa kaebusest on vastavalt konventsiooni artikli 35 lõike 3 punktile a ilmselgelt põhjendamatu ning tuleb jätta läbi vaatamata.

III. KONVENTSIOONI ARTIKLI 41 KOHALDAMINE

80. Konventsiooni artikkel 41 sätestab:

„Kui kohus leiab, et konventsiooni või selle protokolle on rikutud ja konventsiooniosalise õigus lubab ainult osalist hüvitust, võib kohus vajaduse korral määrata kahjustatud poolele õiglase hüvituse.”

81. Valitsus väitis, et kaebaja ei ole kahjunõuete osas ammendanud riigisiseseid õiguskaitsevahendeid (vaata eespool punkt 47). Veelgi enam, valitsus seadis kahtluse alla inimõiguste kohtu poolt kahju väljamõistmise vajaduse, väites, et kui kohus leiab, et kaebaja õigusi on rikutud, saab ta taotleda kahju hüvitamist riigi seaduste alusel.

82. Kohus märgib, et riigisiseste õiguskaitsevahendite ammendamata jätmise vastuväide ei puuduta konventsiooni artikli 41 alusel hüvitamise määramist.

83. Kohus on juba võtnud seisukoha, et kui kannatanu, kes on juba enne inimõiguste kohtusse pöördumist riigisiseseid meetmeid tulemusteta ammendanud, oleks kohustatud tegema seda teistkordselt enne inimõiguste kohtult õiglase hüvituse saamist, ei oleks sellise konventsioonist tuleneva menetluse kogupikkus kooskõlas inimõiguste tõhusa kaitse eesmärgiga. Selline nõue tekitaks olukorra, mis oleks vastuolus konventsiooni mõtte ja eesmärgiga (vt *Oğur vs. Türgi* [suurkoda], nr 21594/93, p 98, ECHR 1999-111, ja *De Wilde, Ooms ja Versyp vs. Belgia* (artikkel 50), 10. märts 1972, p 16, A-seeria nr 14).

84. Seega leiab kohus, et ta peab tegema otsuse kaebaja õiglase hüvituse nõudes.

A. Kahju

85. Kaebaja väitis, et õigusvastase vangistuse tõttu on temalt ära võetud elatise teenimise võimalus. Ta nõudis varalise kahjuna 1015 Eesti krooni (64,87 eurot) iga vangis veedetud päeva eest alates 30. detsembrist 2005.

86. Mittevaralise kahju eest palus kaebaja määrata kohtul sobiv hüvitis.

87. Valitsus leidis, et kaebaja varalise kahju nõue on alusetu ning et nõude ja väidetava rikkumise vahel puudub põhjuslik seos. Valitsus palus jätta kaebaja kahjunõude täies ulatuses rahuldamata. Juhul, kui kohus sellegipoolest valitsuse vastuväiteid õiglase hüvituse nõudele ei arvesta ja leiab, et konventsiooni on rikutud, jättis valitsus mittevaralise kahju eest sobiliku hüvitise määramise kohtule.

88. Kohus ei leia põhjuslikku seost leitud rikkumise ja nõutud varalise kahju vahel ning jätab seetõttu selle nõude rahuldamata. Siiski määrab kohus kaebajale mittevaralise kahju eest 1000 eurot.

B. Kohtukulud

89. Kaebaja, kellele oli antud õigusabi Euroopa Nõukogu õigusabiprogrammi raames, ei taotlenud edasist kohtukulude hüvitamist.

90. Seega ei nõuta kohtult otsuse tegemist kohtukulude hüvitamise osas.

C. Viivis

91. Kohus peab kohaseks viivise määra seostamist Euroopa Keskpanga laenuintressi piirmääraga, suurendatuna kolme protsendipunkti võrra.

EELTOODUD PÕHJUSTEL KOHUS ÜHEHÄÄLSELT

1. *tunnistab* kaebuse Riigikohtule juurdepääsu puudutavas osas vastuvõetavaks ja ülejäänud osas vastuvõetamatuks;

2. *leiab*, et on rikutud konventsiooni artikli 6 lõiget 1;

3. *leiab*, et

a) vastustajariik peab kolme kuu jooksul pärast konventsiooni artikli 44 lõike 2 kohast kohtuotsuse jõustumist maksma kaebajale mittevaralise kahju eest 1000 (tuhat) eurot ning ning nendelt summadelt kaebaja poolt tasutavad maksud;

b) alates eespool nimetatud kolmekuulise tähtaja lõpu ja tasumise vahelise aja eest tuleb eespool nimetatud summalt maksta lihtviivist määra järgi, mis vastab Euroopa Keskpanga laenuintressi piirmäärale, suurendatuna kolme protsendipunkti võrra;

4. *jätab rahuldamata* ülejäänud osa kaebaja nõudest õiglase hüvituse saamiseks.

Koostatud inglise keeles ja tehtud teatavaks kirjalikult 22. novembril 2011 kohtureeglite 77. reegli lõigete 2 ja 3 kohaselt.

André Wampach
sekretäri asetäitja

Nina Vajić
esinaine